

การเมือง...เบื้องหลังละครโศกนาฏกรรมของกอร์แนย์

Uncovering behind-the-scene political views in Corneille's tragedies

นงนภัส ตาปสนันท์¹
Nongnapas Tapasanant

บทคัดย่อ

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นยุคสมัยแห่งความวุ่นวาย ไร้ระเบียบในประเทศฝรั่งเศส พระคาร์ดินาล ริเชอลิเยอ คือ “อัศวินขี่ม้าขาว” ที่เข้ามาบริหารบ้านเมืองให้เข้าสู่ความเป็นระบบ ปูทางสู่การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนถึงจุดสมบูรณ์สูงสุดในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แต่บนเส้นทางการเมืองสายนี้ ริเชอลิเยอต้องใช้ความจริงจัง เด็ดขาด ยากที่จะหลีกเลี่ยงต่อการเป็นคน “มือเปื้อนเลือด” ได้ การต่อต้านรูปแบบต่างๆ จึงเกิดขึ้นภายใต้การปกครองที่ประชาชนขาดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น วรรณกรรมคือรูปแบบหนึ่งที่นักเขียนในสังคมเผด็จการมักใช้เป็นสื่อแอบแฝงเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ผู้มีอำนาจ กอร์แนย์คือหนึ่งในนักเขียนบทละครที่มีชื่อเสียงที่สุดของยุคนั้นที่อาจหาญใช้บทละครวิพากษ์นโยบายฝ่ายรัฐละคร 4 เรื่องของกอร์แนย์คือ **Le Cid**, **Horace**, **Cinna** และ **Polyeucte** แสดงพัฒนาการทางความคิดของพลเมืองคนหนึ่งที่มีชีวิตอยู่ร่วมสมัย และต้องการสะท้อนสิ่งไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในสังคม กอร์แนย์ นับว่าเป็นนักเขียนคนแรกๆ ที่ใส่ใจในปัญหาบ้านเมือง โดยนำวรรณกรรมมา “รับใช้สังคม” ด้วย

Abstract

The 17th Century in France began with the chaos in many ways, including politics. Richelieu, the Cardinal, is the “Knight in Shining Armor” who brought France into order. He prepared the ways to the absolute monarchy which reached its goal in the reign of King Louis XIV. To achieve this policy, Richelieu had to be severe, and was forced to shed blood. Under the government which controlled the rights of people to express their ideas, many kinds of riots took place. Controlled writers could use Literature as a weapon to criticize the government. Corneille is one of the most famous playwright in this century who was brave enough to use his plays for attacking government policy. **Le Cid**, **Horace**, **Cinna** and **Polyeucte** are the plays that show how a civil man in that period wants to speak out loud

¹ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

that something not right in the society is happening. Corneille is among the first “Engaged writer” who uses literature for making a better society.

ในโลกอดีตของวงการวรรณกรรมยุโรปนั้น หากคิดเปรียบเทียบความเป็นอัจฉริยะระหว่างนักเขียนหลายๆ ชาติแล้ว สำหรับอิตาลี คนมักคิดถึง ดันเต (Dante) สำหรับเยอรมันคือ เกอเต้ (Goethe) อังกฤษได้แก่ เชคสเปียร์ (Shakespeare) สำหรับฝรั่งเศสนั้น นักวิจารณ์ฝรั่งเศส อาจยกย่องวิกตอร์ อูโก (Victor Hugo) หรือบาลซัค (Balzac) แต่ในระดับสากลกว่า กล่าวได้ว่า ปีแยร์ กอร์แนย์ (Pierre Corneille) น่าจะได้รับเกียรตินี้ไป เพราะแม้แต่ชาวอังกฤษเอง ยังขนานนามกอร์แนย์ว่าเป็น “เชคสเปียร์ฉบับฝรั่งเศส” (Shakespeare français) ทั้งนี้เพราะความสามารถของกอร์แนย์ที่เขียนผลงานละครไว้หลากหลาย ทั้งละครสุขนาฏกรรม (la comédie) ละครสุขระคนโศก (la tragi-comédie) ละครโศกนาฏกรรม (la tragédie) หรือแม้แต่ละครแนวกึ่งโอเปร่า รวมแล้วรวม 23 เรื่อง ที่หลากหลายทั้งรูปแบบรสชาติ และเนื้อหา ประเด็นน่าสนใจอยู่ที่ว่า คนจดจำและยกย่องงานของกอร์แนย์โดยเฉพาะ 4 เรื่องที่ส่งให้กอร์แนย์เป็น “อมตะ” จนทุกวันนี้ ก็เพราะความเกี่ยวพันของงานวรรณกรรมกับยุคสมัยที่งานนั้นเกิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 อันเป็นช่วงเวลาที่ยุทธการปกครองของฝรั่งเศสกำลังดำเนินไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเบ็ดเสร็จ กอร์แนย์จึงได้รับการจับตามองว่าเป็น “นักเขียนที่ใส่ใจปัญหาสังคม” (un auteur engagé) ด้วย บทละครทั้ง 4 คือ Le Cid (เลอซิด) Horace (ออราซ), Cinna (ซินนา) และ Polyeucte (โพลียุกต์) จึงเป็นบทละครที่เข้าถึงปัญหาสังคมการเมืองยุคนั้น โดยเฉพาะสามเรื่องหลังที่สะท้อนภาพประวัติศาสตร์และสิทธิของพลเมือง

พระคาร์ดินาลริเชอลิเยอ

นายกรัฐมนตรีฟุฌมออำนาจบริหารบ้านเมืองฝรั่งเศสตอนต้นศตวรรษที่ 17

เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 (Louis XIII) ขึ้นครองราชย์ในปี 1610 ด้วยพระชนมายุเพียง 9 พรรษา โดยมีพระมารดาคือพระนางมารี เดอ เมดิชิ (Marie de Médicis) เป็นผู้สำเร็จราชการนั้น ประเทศฝรั่งเศสตกอยู่ในสภาวะวุ่นวาย สถานะทางการเมืองไม่มั่นคง เกิดการกระด้างกระเดื่อง ขิงดีขิงเด่นและช่วงชิงผลประโยชน์ในหมู่ขุนนางผู้ใหญ่ ทั้งช่องสุ่มกำลัง วางแผนการลิดรอนฐานะของกษัตริย์ ความแตกแยกทางศาสนายังคงคุกรุ่น พวกโปรเตสแตนต์ (les Protestants) รวมตัวเป็นกองทัพย่อยๆ ตามหัวเมือง บ่อนมปรการต่างๆ สถาบันกษัตริย์จึงอยู่ในสภาพอ่อนแอมาก

ริเชอลิเยอ (Richelieu) มาจากตระกูลขุนนางที่ไม่ค่อยมีเงินนัก เข้าสู่หนทางนักบวชอย่างไม่ค่อยเต็มใจ ได้ตำแหน่งพระราชาคณะในปี 1606 มีโอกาสได้เข้าสู่วงการเมืองเพราะพระนางมารี เดอ เมดิชิสนับสนุนในช่วงแรก ได้แสดงฝีมือและฝีมือการเมืองที่รู้จักเจรจาต่อรอง จนพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 มอบตำแหน่งพระคาร์ดินาล (le Cardinal) ให้ในปี 1622 และเข้าเป็นที่ปรึกษาคนสำคัญของกษัตริย์ อาจ

เทียบเท่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน โดยอยู่ในอำนาจสูงสุดนี้อีก 18 ปี จนถึงชีวิตเมื่อ ค.ศ.1642 ด้วยวัย 57 ปี

ริเชอลิเยอเป็นบุคคลเฉลียวฉลาด ทะเยอทะยาน จริ่งจั่งเข้มงวด และเหี้ยม จึงสามารถกำราบปรบกำของกษัตริย์ฝรั่งเศสทั้งภายในและภายนอกประเทศได้เด็ดขาด นำสถาบันกษัตริย์เข้าสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สำเร็จ โดยใช้นโยบายสำคัญ 3 ประการ คือ

- » ปราบปราม ทำลายล้างขุมกำลังของพวกนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์
- » กำราบ ลดทอนสิทธิ อำนาจของพวกขุนนาง
- » ขยายราชอาณาจักรฝรั่งเศสให้ใหญ่เหนือราชวงศ์ฮับสบูร์ก (les Hapsburgs) ของออสเตรีย

ริเชอลิเยอทำสำเร็จทุกด้าน ในการนี้ เขาต้องคร่าชีวิตเลือดเนื้อผู้คนไปไม่น้อย อย่างการโจมตีพวกโปรเตสแตนต์ที่เมือง ลาโรแชล (La Rochelle) ได้สำเร็จในปี 1628 นั้น พลเมืองร่วมสองหมื่นกว่าคนมีรอดแค่ไม่กี่พัน ส่วนพวกขุนนางที่กระด้างกระเดื่องลอบวางแผนโค่นล้มริเชอลิเยอ ก็ถูกจับประหารชีวิตไปมากต่อมาก สำหรับนโยบายขยายอาณาจักรภายนอกประเทศ ทำให้ต้องสร้างความเข้มแข็งทั้งแก่กองทัพบกทัพเรือ และในท่ามกลางบรรยากาศของสงคราม 30 ปี (la Guerre de Trente Ans) ที่เริ่มมาตั้งแต่ค.ศ.1618 ริเชอลิเยอนำฝรั่งเศสเข้าร่วมสงครามเต็มที่มีเมื่อประกาศสงครามกับสเปนในปี 1635 โดยเป็นพันธมิตรกับเจ้าจากแคว้นต่างๆ ของเยอรมันร่วมด้วยกษัตริย์จากเดนมาร์คและสวีเดน ทำสงครามกับราชวงศ์ฮับสบูร์กแห่งออสเตรียซึ่งร่วมมือกับประเทศสเปน สงครามนี้ยืดเยื้อต่อมาอีก 24 ปี นโยบายต่างๆ เหล่านี้ ล้วนทำให้ริเชอลิเยอต้องหาเงินเข้าท้องพระคลังจำนวนมาก สร้างความเดือดร้อนแก่พวกพ่อค้าชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา ที่ถูกขูดรีดภาษี

นอกจากด้านการทหาร เศรษฐกิจ การเมือง ริเชอลิเยอยังกุมอำนาจทางวัฒนธรรมด้วย ด้วยความฉลาด ริเชอลิเยอใช้ทั้งระบบอุปถัมภ์นักเขียน ส่งเสริมและควบคุมด้วยการก่อตั้งราชบัณฑิตยสภาฝรั่งเศส (l'Académie française) ในปี 1635 ให้เป็นองค์กรสร้างสรรค์ พัฒนาภาษา วรรณกรรมฝรั่งเศส พิจารณาให้รางวัล หรือตัดสินคดีความเมื่อเกิดปัญหา เรียกว่าเป็นบุคคลที่ตระหนักในความสำคัญของการใช้ “ปากกา” เป็นอาวุธอย่างยิ่ง

ไม่น่าแปลกใจ หากภาพลักษณ์ของริเชอลิเยอในชุดเสื้อคลุมยาวสีแดงของพระคาร์ดินาลที่โดดเด่นสะดุดตา ทั้งสง่าผ่าเผยขมขื่นจะเป็นภาพที่คุ้นตา ปรากฏอยู่ตามหนังสือประวัติศาสตร์ต่างๆ เพราะคงสะท้อน “ความเป็นแดงกระหายเลือด” ในบุคลิกลักษณะของริเชอลิเยอ จนได้รับสมญานามว่า “L'Homme Rouge” (“ชายในชุดแดง”)

กอร์แนย์

ภายความจากเมืองรวง และผู้สร้างสรรคความพันอันยิ่งใหญ่

ปีแยร์ กอร์แนย์ (ค.ศ.1606-1684) เกิดที่เมืองรวง (Rouen) แคว้นนอร์มันดี (Normandie) ในครอบครัวชนชั้นกลางฐานะปานกลาง สนใจศึกษาด้านวรรณคดี แต่ต้องเรียนกฎหมายตามความต้องการของครอบครัว เขาได้ประกอบอาชีพทนายความประจำสภาเมืองรวงอยู่พักหนึ่งแต่เป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยตนเองนัก เนื่องจากเป็นคนค่อนข้างเจ็บ พุดจาไม่ฉฉาน ขณะที่มืพรสวรรค์ด้านการละคร การแต่งบทกวี มากกว่า อีกทั้งเป็นคนชอบดูละครด้วย

ละครสุนาฏกรรมเรื่อง **Mélite ou Les Fausses Lettres** ของกอร์แนย์ ซึ่งคณะละครของมงโดรี (Mondory) นำออกแสดงที่ปารีสในปี 1629 คือบันไดสู่ความสำเร็จขั้นแรกของกอร์แนย์ ซึ่งแม้แต่ตัวเขาเองก็คาดไม่ถึงว่าจะเป็นที่พอใจผู้ชมอย่างมากขนาดนั้น ดังที่เขาเขียนว่า “เป็นสิ่งที่น่าประหลาดเหลือเชื่อ เทียบได้กับว่าเป็นสิ่งงดงามที่สุดเท่าที่มีมาและทำให้ (ตน) เป็นที่รู้จักในราชสำนัก” (นงนภส ตาปสนันท์, 2547: 137)

กอร์แนย์ย้ายมาอยู่ปารีส เขียนละครแนวสุนาฏกรรมออกแสดงต่อมาอีก 6 เรื่องระหว่าง ค.ศ. 1631-1636 ซึ่งล้วนแต่ได้รับความนิยมจากผู้ชมพอสมควรเช่นกัน ชื่อเสียงของกอร์แนย์ที่กำลังพุ่งแรงทำให้พระคาร์ดินาลริเชอลิเยอ นายกรัฐมนตรีผู้บริหารประเทศตัวจริงของฝรั่งเศสขณะนั้นได้มอบหมายให้กอร์แนย์ร่วมกับกวีอีก 4 คนก่อตั้งกลุ่มนักเขียน 5 คน (la société des cinq auteurs) ในปี 1633 เพื่อเขียนละครตามแนวคิดของริเชอลิเยอ

ปี 1637 กอร์แนย์นำบทละครเรื่อง **Le Cid** ที่เขาดัดแปลงจากบทละครลักษณะโรมาเนสก์ (le Romanesque) ของสเปน เรื่อง **Las Mocedades del Cid** ของกีเฮล เดอ กาสโตร (Guilhem de Castro) ออกแสดงและประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม ชาวปารีสต่างแซ่ซ้องสรรเสริญละครเรื่องนี้ จนมีคำกล่าวว่ “ไพเราะงดงามดังเลอซิด” (“Beau comme Le Cid”) กอร์แนย์ซึ่งมีบุคลิกลักษณะ “บ้านนอก” ดูไม่มีกิริยามารยาท แต่งตัวไร้สีสัน มีแต่สีเทาๆ ทึมๆ ดังคำกล่าวของเมเร (Méré) นักเขียนบทละครยุคนั้น ที่พูดถึงกอร์แนย์ «*Corneille, sot, pied-plat ; il n'a jamais porté d'habit que de couleur de la laine des brebis, grossier, sans manières*» (เจ้ากอร์แนย์ คนบ้านนอกนะ ดูโง่ๆ ซื่อๆ ใส่แต่เสื้อผ้าขนแกะสีๆ สิมๆ กิริยามารยาทหยาบคาย ไร้การอบรม) (Guth, 1984: 51)

และกอร์แนย์ซึ่งตัวใหญ่ ไร้ความหล่อเหลาแบบพระเอก โรดริก (Rodrigue) ใน **Le Cid** จีบผู้หญิงก็ไม่ค่อยสำเร็จ กลับสามารถสร้างฝันอันฮึกเหิมแก่คนหนุ่มคนสาวยุคนั้น ที่ยกย่องความรักอันยิ่งใหญ่ระหว่างโรดริกและสาวน้อยชีแมน (Chimène) ในละครให้เป็นดัง “คนต้นแบบ” (idol) ของตนได้

ทำไม Le Cid จึงประสบความสำเร็จใหญ่หลวง...และทำไมกอร์แนย์จึงบอบช้ำหนัก

Le Cid เป็นบทละคร 5 องก์ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับหนุ่มโรดริก และสาวซีแมน ลูกขุนนางผู้ใหญ่ที่รักกัน แต่ชะตากรรมชักพาให้โรดริกต้องฆ่าพ่อของซีแมน เพื่อรักษาเกียรติของตระกูลขณะที่ซีแมนนั้น แม้จะรักโรดริกแค่ไหน ก็ต้องเรียกร้องเอาชีวิตคนที่ตนรัก เพื่อผดุงเกียรติยศศักดิ์ศรีของตนเช่นกัน

โครงเรื่องที่เชิดชูความรักอย่างสูงส่ง และการตามล่าหารักแท้เช่นนี้ เป็นแนวเรื่องซึ่งอยู่ในสมัยนิยมตอนต้นศตวรรษที่ 17 อย่างที่ใช้ศัพท์ว่าแนวโรมานส์ แบบเดียวกับนวนิยายอันยิดยาวอย่าง **L'Astrée** ที่ผู้อ่านฝรั่งเศสยุคนั้นติดใจนักหนา ความหมายของความรักสมัยนั้น ไม่ใช่ความรักแบบลุ่มหลง แต่เป็นรักที่มีเหตุผล เปี่ยมด้วยคุณค่าของความคู่ควรแก่กันและกัน ดังนั้นแม้ความรักอาจไม่สมหวัง แต่หากคู่รักได้พิสูจน์ให้เห็นถึงเจตจำนงอันแรงกล้าที่พร้อมเสียสละความรัก แสดงความแข็งแกร่งของจิตใจที่ยิ่งใหญ่ตั้งเทพเจ้าได้ ความรักเช่นนั้นแหละที่ควรสรรเสริญ

เรื่อง **Le Cid** ของกอร์แนย์จึงสนองตอบอุดมการณ์ความรักของหนุ่มสาวยุคนั้นที่พากันชื่นชอบตัวละครเอกทั้งสองซึ่งรู้ว่า หากไม่แก้แค้นให้บิดาของตนแล้ว ทั้งคู่ต่างก็ไม่คู่ควรแก่กันและกัน เรื่อง **Le Cid** จึงจับใจทั้งชาวบ้าน ชาววัง เกียรติยศชื่อเสียงหลังไถลมาหากอร์แนย์ ที่ได้รับเบี้ยหวัดประจำเดือนเพิ่มจากริเชอลิเยอเป็นเดือนละ 1500 ลิฟร์ (livres – หน่วยเงินตราโบราณ) แม้แต่บิดาที่อยู่เมืองรวงก็ได้รับบรรดาศักดิ์ไปด้วย แต่ความสำเร็จย่อมนำมาซึ่งความริษยาและศัตรู

กรุงปารีสทำให้กอร์แนย์เป็นคนมีชื่อเสียง แต่ก็ป็นสถานที่ที่ทำให้เขาได้รับ “บทเรียน” เรื่อง **Le Cid** ถูกโจมตีอย่างหนักจากบรรดาปราชญ์ นักวิจารณ์ นักทฤษฎี ทั้งถูกกล่าวหาว่าเป็นการลอกงานของผู้อื่น เป็นละครที่ไม่เข้าแบบฉบับของละครที่ดี เกิดเป็นกรณีให้ราชบัณฑิตยสภาฝรั่งเศสต้องออกมาตัดสินคดีความ ทำให้กอร์แนย์ได้เรียนรู้ว่าต้องเดินตามกฎไตรเอกภาพ (la règle des trios unités) อย่างเคร่งครัด ในการแต่งบทละคร อันได้แก่ เอกภาพของเหตุการณ์ เอกภาพของเวลา และเอกภาพของสถานที่ ซึ่งเป็นเหมือนกฎเหล็กที่จะทำให้เป็นละครที่ดีตามแบบฉบับ “วรรณคดีคลาสสิก” (la littérature classique) ได้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ต้องเขียนงานตามใจผู้อุปถัมภ์หรือผู้เลี้ยงดูตน มิฉะนั้น เส้นทางชีวิตจะไม่ราบรื่น

ขณะที่กอร์แนย์เขียน **Le Cid** เขาเป็นหนุ่มในวัย 30 ปีที่มีความคิดเป็นของตนเองสูง ค่อนข้างเป็นปฏิปักษ์ต่อขนบนิยม เช่นการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์คลาสสิกในการแต่งวรรณกรรม ในกลุ่มนักเขียน 5 คนที่ริเชอลิเยอก่อตั้งขึ้นนั้น กอร์แนย์ก็ไม่สามารถทำงานด้วยอย่างราบรื่น เขาจึงไม่ค่อยอยู่ที่ปารีส กลับไปทำงานด้านละครของตนเจียบๆ ที่เมืองรวง นั่นอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ริเชอลิเยอเริ่มไม่พอใจ และท้ายสุดก็ปลดกอร์แนย์ออกจากกลุ่มในปี 1638

สำหรับเรื่อง **Le Cid** นั้น แม้จะเป็นที่ถูกใจริเชอลิเยอบ้าง แต่ไม่ใช่ทั้งหมด กอร์แนย์เน้นความสำคัญของความรักในเรื่องนี้ที่ตัวบุคคลมากเกินไป ทำให้ลักษณะตัวเอกเป็นบุคคลที่ดื้อดึง เชื้อมั่นตนเองสูง จนบังคับควบคุมยาก ซึ่งนั่นไม่ใช่สิ่งพึงปรารถนาของริเชอลิเยอที่กำลังรวมศูนย์สร้างบารมีที่ทุกคนต้องมาสยบให้แก่อรัฐหรือประเทศ ไม่ใช่แค่เรื่องส่วนตัวหรือแก่ผู้หญิง ริเชอลิเยอกำลังสร้างสังคมฝรั่งเศสให้เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรม จึงสั่งห้ามเช่น การดวลดาบ ที่มีโทษถึงแก่ประหารชีวิต แต่ในเรื่อง **Le Cid** กอร์แนย์เขียนให้โรดริกวาดดาบกับดอนโกมาส์ (Don Gomas) บิดาของซีแมน จริงอยู่ที่ว่าตั้งแต่ราวปี 1628 อิทธิพลของวรรณกรรมสเปนเข้ามามีบทบาทสูงต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมฝรั่งเศส แต่ในปี 1635 ฝรั่งเศสประกาศสงครามกับสเปน แล้วกอร์แนย์ยังสร้างวีรบุรุษในเรื่องที่เป็นคนสเปน ซึ่งเป็นศัตรูกับฝรั่งเศสขณะนั้น แฉมเป็นช่วงเวลาทีริเชอลิเยอติดใจกับพระนางมารี เดอ เมดิชี ซึ่งเป็นชาวสเปน จนพระนางต้องออกนอกประเทศในที่สุด

ริเชอลิเยอได้สั่งให้ชาเปอแล็ง (Chapelain) หัวหน้าคณะกรรมการพิจารณากรณี **Le Cid** เขียนคำตัดสินใหม่ เพราะเห็นว่าข้อเขียนครั้งแรกของชาเปอแล็งอ่อนเกินไป หากใช้ศัพท์สมัยใหม่ ต้องเรียกว่าครั้งหลังนี้ ราชบัณฑิตยสภาฝรั่งเศส “สั่งแบน” **Le Cid** เดิมที่

กอร์แนย์นั้นทั้งผิดหวัง เสียใจ ตระหนี่ใจหนัก จนต้องกลับไป “เสียแผล” เจ็บๆ ที่เมืองรวง บ้านเกิดตนเองถึง 3 ปี และตัดสินใจกลับมา “ล้างแค้น” ใหม่ โดยเขียนบทละครโศกนาฏกรรมที่เดินตามกฎไตรเอกภาพอย่างเคร่งครัด เรื่อง **Horace** ออกแสดงที่ปารีสในปี 1640 โดยเขาอุทิศเรื่องนี้ให้เป็นเกียรติแก่ริเชอลิเยอ!

Horace บทละครเชิงดราม่า “ความรักประเทศ” เหนืออื่นใด

กอร์แนย์นำเรื่องอิงประวัติศาสตร์โรมันตามโครงเรื่องเดิมของติต-ลิว (Tite-Live) มาเขียน Horace เนื้อเรื่องเกี่ยวกับสงครามระหว่างสองเมืองคือ โรม (Rome) และ อัลบ์ (Albe) ปมของเรื่องนั้นอยู่ที่ว่า มีความเกี่ยวข้องกันอยู่ระหว่างพี่น้องผู้ชายสามคนจากตระกูลออราซ ตัวแทนฝ่ายโรมที่ต้องไปต่อสู้กับพี่น้องผู้ชายสามคนจากตระกูลกูริยาซ (Curiaze) ตัวแทนฝ่ายเมืองอัลบ์ ด้วยว่า ออราซพี่ชายคนโตแต่งงานกับซาบิน (Sabine) น้องสาวของพวกกูริยาซ ขณะที่กูริยาซ คนโตก็หมั้นกับคามีย์ (Camille) น้องสาวของพวกออราซ โศกนาฏกรรมจึงเกิดขึ้นระหว่างสองตระกูลนี้ โดยเฉพาะชะตากรรมของผู้หญิงสองคนที่ไม่ต้องการสงครามเพราะมีความเสี่ยงสูงที่ตนต้องเสียสามีหรือคู่หมั้นไป ซึ่งในที่สุด กูริยาซคู่หมั้นของคามีย์ก็โดนออราซคนโตฆ่าตาย คามีย์เสียใจ โกรธแค้นสงคราม จนสาปแช่งเมืองเกิดคือโรม ทำให้ออราซบันดาลโทสะ มำน้องสาวตนตายไปด้วย

กล่าวได้ว่า **Horace** คือ “มุมตรงข้าม” กับ **Le Cid** กอร์แนย์ไม่ต้องการเชิดชูความรักในอุดมคติของหนุ่มสาว อย่างใน **Le Cid** อีกต่อไป กอร์แนย์ต้องการยกย่องความคิดของริเชอลิเยอ ผู้อุปถัมภ์ตน ซึ่ง

เรียกร้องความเคารพเพื่อฟังจากประชาราษฎร์ให้มีความจงรักภักดีแก่สิ่งเดียว คือ ประเทศชาติ **Horace** คือ บทละครที่ยั่วให้คนดูเดือดกับการทำสงคราม การรบราฆ่าฟันเพื่อชัยชนะแก่บ้านเมืองตน ช่างเหมาะเจาะกับช่วงเวลาขณะนั้นฝรั่งเศสกำลังเข้าสู่สงครามรอบด้าน ความรักระหว่างชายหญิงควรเป็นเรื่องรอง ความรักและการเสียสละเพื่อชาติสำคัญกว่า โดยเฉพาะที่กอร์แน็ยนำเสนอต่างจาก **Le Cid** โดยชัดเจนคือ บทบาทของผู้หญิงที่เป็นอุปสรรคต่อเส้นทางการเป็นวีรบุรุษของลูก้า ดังคำพูดของซาบิน ตั้งแต่เปิดเรื่องในองก์แรก ที่แสดงความอ่อนแอและความเจ็บปวดของตนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น «*Approuvez ma faiblesse et souffrez ma douleur*» (โปรดรับรู้ความท้อแท้และความปวดร้าวใจในตัวข้าฯ) (Corneille, 2009)

ซาบินตอกย้ำความเป็นปฏิกิริยาของผู้หญิงต่อสงครามต่อมา ด้วยการแสดงความรู้สึกชิงชังอย่างเปิดเผยต่อผู้ได้ชัยชนะ «*Mes larmes aux vaincus, et ma haine aux vainqueurs*» (น้ำตาข้าฯมีให้แก่ผู้แพ้ ความเกลียดชังแน่แท้แก่ผู้ชนะ) (Corneille, 2009)

กามียก็เช่นกันที่ร่ำพันถึงโชคชะตาอันน่าสลดใจของตน และสาปแช่งสงคราม บทบาทของผู้หญิงใน **Horace** จึงไม่ใช่บทบาทของคนกล้า แต่เป็นคนอ่อนแอ ขี้ลาด และอาจทำให้บุรุษใจอ่อน หลงประเด็นเรื่องของการรักที่ต้องมีให้แก่ประเทศชาติเท่านั้น กอร์แน็ยจึงให้ออราซ บิดาผู้ชรา พุดกับบุตรชายในองก์ 2 ดังนี้ «*Qu'est-ce -ci, mes enfants, écoutez-vous vos flammes, Et perdez-vous encor le temps avec des femmes?*» (เหตุไฉน ไยพวกเจ้า เผ่าห้วงรัก มิควรพักเสียเวลามาหาหญิง) (Corneille, 2009)

แน่นอนว่า ริเชอลิเยอถูกอกถูกใจบทละครเรื่อง **Horace** มาก เขาให้นาละครออกแสดงให้ตนดู ส่วนตัวล่วงหน้าสามเดือนก่อนการแสดงจริงต่อสาธารณชน กอร์แน็ยปลานปลื้มกับบทบาทผู้สนับสนุนหนทางการสร้างอำนาจเบ็ดเสร็จของริเชอลิเยออยู่ไม่นาน เขาก็เขียนเรื่อง **Cinna** หวังกระตุก “ต่อมจริยธรรม” ของริเชอลิเยอ ให้รู้จักอภัยไถ่เมตตาธรรมบ้าง

Cinna บทละครกายอาชญากรรมของริเชอลิเยอ

กอร์แน็ยได้แรงบันดาลใจจากตอนหนึ่งในละครเรื่อง **De Clementia** (ภาษาละติน แปลว่า ความมีเมตตา) ของกวีเซเนก (Sénèque) มาเขียนละครโศกนาฏกรรมเรื่อง **Cinna** ออกแสดงเมื่อ ปี 1642 เน้นแก่นเรื่องการให้อภัย เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า ซินนา คนสนิทของจักรพรรดิออกุสต์ (Auguste) คิดลอบปลงพระชนม์พระองค์ เป็นการทำตามสัญญาที่ให้กับเอมิลี (Emilie) คนรัก ซึ่งต้องการแก้แค้นให้บิดาตนที่ถูกจักรพรรดิออกุสต์สังหาร แต่แผนนี้ถูกเปิดเผยเสียก่อน ตอนสำคัญสุดอยู่ที่ฉากสุดท้ายในองก์ 5 ซึ่งจักรพรรดิออกุสต์ ทอดพระเนตรมองผู้ร่วมรู้ในแผนการนี้ทั้งหมดด้วยความปวดร้าวใจ ลังเลระหว่าง การให้อภัย กับความต้องการแก้แค้น แต่ในที่สุด พระองค์ก็พลันบังเกิดความรู้สึกเต็มตันเหมือนได้บรรลุซึ่งถึงธรรมอันสูงสุดจากเบื้องบน นั่นคือ การมีจิตใจโอบอ้อมอารี การสร้างกุศล ด้วยการให้อภัยผู้ร่วมแผนการทั้งหมดได้

กอร์แนย์ซ่อนเจตนาไว้เบื้องหลัง Cinna หรือไม่

จักรพรรดิออกุสต์ในเรื่องก็เหมือนกับผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งหลาย ที่ได้เต้าจากคนธรรมดาขึ้นมาเป็นอำนาจ ต้องใช้เล่ห์เหลี่ยมสารพัด ประหัตประหารผู้คนไปไม่น้อยรวมทั้งบิดาของเอมิเลียด้วย เมื่อได้อำนาจมาแล้วก็ต้องคอยรักษาอำนาจไว้ให้ได้ ใช้ทั้งพระเดชพระคุณ แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถกลบฝังอดีตเป็นเลือดของตนได้ทั้งหมด การลอบสังหารผู้นำทางการเมืองจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ มีให้เห็นในละครไปจนถึงเรื่องจริง จากอดีตจนปัจจุบันทุกวันนี้ จักรพรรดิออกุสต์ในเรื่อง อาจไม่ใช่ริเชอลิเยอ แต่ก็ทำให้คิดเปรียบเทียบถึงที่ไปที่มาของริเชอลิเยอได้ นอกจากการปราบปรามบรรดาขุนนางที่กระด้างกระเดื่องด้วยการนั้นออกไปหลายคนแล้ว ในปี 1642 ที่กอร์แนย์นำละครเรื่องนี้ออกแสดง มาร์กีส์ เดอ แซ็งค์-มาร์ส์ (Marquis de Cinq-Mars) ก็ถูกประหารชีวิตเพราะวางแผนลอบฆ่าริเชอลิเยอเช่นกัน

นอกจากนี้ นโยบายการขยายสงครามของริเชอลิเยอ มีผลต่อเงินทองในท้องพระคลังที่ขาดแคลนอย่างมาก ภาระหนักในการขูดรีดภาษีจึงไปตกอยู่ที่พวกพ่อค้า ชนชั้นกลาง และชาวบ้านตามหัวเมืองต่างๆ แคว้นนอร์ม็องดีเป็นพื้นที่หนึ่งที่ถูกบีบหนักเรื่องภาษี จนชาวไร่ชาวนา ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วง ก่อการจลาจลย่อยๆ ริเชอลิเยอมีคำสั่งให้ปราบปรามอย่างเด็ดขาด มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และถูกจับขังคุกจำนวนมาก ในบรรดาบุคคลเหล่านั้นย่อมมีคนที่ยกอร์แนย์รู้จัก เขาย่อมได้รู้ได้เห็นและเจ็บปวดกับความจริงข้อนี้หนทางเดียวที่กอร์แนย์จะต่อต้านนโยบายของริเชอลิเยอโดยไม่เจ็บตัว ก็คือใช้ประวัติศาสตร์มาทำละครให้ผู้ชมย้อนดูตัว เรียกร้องให้ผู้ نگاهกลับใจมาใช้เมตตาธรรมดีกว่าใช้อำนาจบาตรใหญ่ เพราะไม่มีระบอบการปกครองที่กษัตริย์ทรงอำนาจสูงสุดแต่พระองค์เดียวได้ หากพระองค์ไม่สามารถเข้าถึงประชาชน ได้ความรักจากปวงประชามาสู่พระองค์ เท่านั้น

เรื่อง **Cinna** ได้รับความนิยมจากผู้ชม กอร์แนย์ได้รับการยกย่อง แต่เขาไม่สามารถโน้มน้าวเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรมของริเชอลิเยอซึ่งไม่เพียงแต่ต้องการควบคุมเรื่องการบ้านการเมือง แต่ต้องคุมเรื่องศาสนาด้วย บทละครเรื่องต่อมาคือ **Polyeucte** จึงสะท้อนภาพประวัติศาสตร์ในส่วนนี้

Polyeucte บทละครที่เป็นดั่งกระบอกเสียงยืนยันความยึดมั่นศรัทธาในศาสนา

กอร์แนย์นั้น เรียกได้ว่าเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อคริสต์ศาสนา พบปะ พูดคุย สังสรรค์กับบรรดาพระอยู่เนืองๆ ในปี 1642 เขาได้เขียนบทละครโศกนาฏกรรมเรื่อง **Polyeucte** โดยนำเนื้อหามาจากตอนหนึ่งในหนังสือเรื่อง **Vies de saints** ของนักเขียนประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 10 ซึ่งการนำเรื่องศาสนาคริสต์มาใช้เป็นเนื้อหาหลักในบทละครนี้ออกจะล้าสมัยอยู่มาก เพราะยุคนั้นคนเห็นว่าเป็นเรื่องไม่สมควร แต่เมื่อนำออกแสดงที่ปารีสในปี 1643 ละครก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้ชม แต่ไม่สบอารมณ์ริเชอลิเยอ

เรื่องราวเกิดขึ้นในโรมยุคที่พวกคริสเตียนถูกชาวโรมันกลั่นแกล้งรังแกและฆ่าตาย โปลิยุคต์ ตัวเอกชื่อเดียวกับชื่อเรื่อง เป็นขุนนางชาวอาร์เมเนียนที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ และมีศรัทธาแรงกล้าในพระเจ้า โปลิยุคต์แต่งงานกับโปลิน (Pauline) บุตรสาวของเฟลิ็กซ์ (Félix) เจ้าเมือง แรงศรัทธาต่อศาสนาคริสต์ทำให้โปลิยุคต์ทำลายรูปปั้นซึ่งเป็นที่เคารพของชาวโรมัน เขาจึงถูกจับ แม้ทั้งเฟลิ็กซ์และโปลินจะขอร้องให้โปลิยุคต์เปลี่ยนใจไม่รับนับถือศาสนาคริสต์ เพื่อจะได้พ้นโทษประหาร แต่โปลิยุคต์ไม่ยอม ยังเหนียวแน่นในความเชื่อของตน และยอมตายเพื่อศาสนาด้วยความเต็มใจ การกระทำของโปลิยุคต์สร้างความซาบซึ้ง ชื่นชม ในศรัทธาอันแรงกล้านี้ ต่อทั้งเฟลิ็กซ์ โปลิน และเซแวร (Sévère) ทหารโรมัน อดีตคนรักของโปลินด้วย

กอร์แนย์ต้องการส่งสารใดแกริเชอลิเยอจึงนำเรื่องที่คนยอมตายเพื่อศรัทธาสูงสุดต่อพระเจ้า โดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความเชื่อของตน มาเป็นเนื้อหาในละคร

ปีแยร์ กามูส์ (Pierre Camus) พระราชาคณะแห่งเบลเลย์ (l'évêque de Belloy) ซึ่งเป็นเพื่อนกับกอร์แนย์ เป็นผู้ที่มีความเชื่อว่า คนจะเป็นคริสต์ศาสนิกชนที่ดีได้ ต้องรักในพระเจ้าเท่านั้น กามูส์เรียกความรักนี้ว่าเป็น “ความรักบริสุทธิ์” (le pur amour) ในปี 1640 เขาได้เขียนหนังสือชื่อ **La défense du pur amour contre les attaques de l'amour-propre** (เพื่อปกป้องความรักอันบริสุทธิ์จากกระแสกิเลสที่เกิดจากความรักตนเอง) เผยแพร่ความคิดดังกล่าว โดยมีนัยยะสำคัญ คือให้คนทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อพระเจ้า แนวคิดนี้ย่อมขัดตอกจิตใจริเชอลิเยอ ซึ่งมีเป้าหมายรวบอำนาจสูงสุดให้อยู่ในหัตถ์ของกษัตริย์เพียงพระองค์เดียว อำนาจทางการเมืองและอำนาจทางศาสนาจึงต้องรวมเป็นหนึ่ง หมายถึงว่าประเทศชาติต้องมาก่อน การให้พระเจ้ามาเป็นอันดับหนึ่ง นั่นคือการลดความสำคัญของรัฐลงเป็นลำดับสอง ถือเป็นการกระด้างกระเดื่องต่อฝ่ายอำนาจรัฐ ริเชอลิเยอไม่ต้องการใช้ความรักเป็นสะพานในการทำคุณความดี แต่ต้องใช้ความกลัวเช่นเดียวกับในทางการเมือง ริเชอลิเยอจึงสนับสนุนให้องตวน ซีร์มอนด์ (Antoine Sirmond) นักบวชผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์และเป็นกระบอกเสียงของตนเขียนหนังสือตอบโต้ใน ปี 1641 ชื่อ **La défense de la vertu** (เพื่อปกป้องคุณงามความดี) เกิดเป็นกรณีที่เราเรียกว่า “วิวาทะเรื่องคุณงามความดี” (la Guerre de la vertu) ส่งผลให้เกิดการปราบปราม จับกุม ผู้ที่เผยแพร่ความคิดในแนวเดียวกับกามูส์ เช่น เซเกอโลต์ (Séguelot) นักพูดถูกจับขังคุกบาสตีล (Bastille) แซ็งต์-ซีร็อง (Saint-Cyran) ถูกจองจำที่แวงแซนส์ (Vincennes) แม้แต่กามูส์ก็ต้องเขียนหนังสือเผยแพร่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ

เรื่องบังเอิญ หรือประจวบเหมาะที่ชาวคริสเตียนซึ่งเคร่งศาสนาในยุคของริเชอลิเยอ ไม่สามารถแสดงความเห็นของตนโดยเปิดเผย เหมือนยุคโรมันโบราณในสมัยของจักรพรรดิเดซิอุส (Décius) ในเรื่อง **Polyeucte** ที่ชาวคริสเตียนต้องหลบลงใต้ดิน กอร์แนย์ฉลาดเฉลียวพอตัวที่สามารถแอบแฝงไขบทละคร วิพากษ์นโยบายของริเชอลิเยอได้อีกครั้ง โดยฝ่ายหลังไม่อาจทำอะไรได้ ภายใต้คำพูดของตัวละครโปลิยุคต์

เขาจึงบอกเป็นนัยยะว่า เนื่องจากความจงรักภักดีต่อรัฐแล้ว ยังมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอีก ดังคำว่า «Je dois ma vie au peuple, au prince, à la couronne; Mais je la dois bien au Dieu qui me la donne!» (ชีวิตนี้มอบให้แผ่นดินไซรัได้พระบารมี ชีวิตวิญญาณนี้มีพระเจ้าเป็นเจ้านาย) (Guerdan, 1985: 53)

ดูหนังดูละครแล้วย้อนดูความจริงในสังคม

กอร์แนย์ผู้รักยิ่งกับ “ความรักในอุดมคติ” ใน *Le Cid* ยอมสยบให้กับ “อำนาจสูงสุดของราชันย์” แต่ผู้เดียวใน *Horace* ต่อมาเลือกที่จะด้อมหัวแก่ “อำนาจแห่งการให้อภัย” ใน *Cinna* จนมาเรียกร้อง “สิทธิของพลเมืองที่ควรมีเสรีภาพในการเลือกรับนับถือความเชื่อต่าง ๆ” ใน *Polyeucte* ละครทั้ง 4 เรื่องของกอร์แนย์จึงเป็นเสมือนบันทึกทางประวัติศาสตร์ในอีกรูปแบบหนึ่งของประเทศฝรั่งเศสช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่สะท้อนการร้องขอให้ผู้ทรงอำนาจสูงสุดมี “สามัญสำนึกที่ถูกต้อง”

นักเขียนคือคนคนหนึ่งในสังคม ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของตนนั้น นักเขียนย่อมมีเป้าหมายว่าจะเขียนเรื่องอะไร ให้ใครเสพ สิ่งปรากฏให้ตาเห็นอาจไม่ได้ถ่ายทอดความคิดเบื้องหลังจินตนาการของนักเขียนได้หมด ยิ่งถ้าเป็นยุคสมัยที่นักเขียนขาดเสรีภาพในการแสดงความเห็นของตนอย่างเต็มที่ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ซึ่งเกี่ยวพันทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับผลิตผลทางวรรณกรรม คือองค์ประกอบที่ช่วยให้ผู้เสพวรรณกรรมยุคหลังได้เข้าถึงความหมายได้หลายมิติ ทำให้วรรณกรรมเหล่านั้น “มีชีวิต” อยู่ได้เสมอ เพราะประวัติศาสตร์มักซ้ำรอยเดิม

บรรณานุกรม

- จินตนา ดำรงค์เลิศ. 2540. **วรรณคดีฝรั่งเศสสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- นงนภัส ตาปสนันท์. 2547. **วรรณคดีฝรั่งเศสสมัยคลาสสิก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- Abry, Emile et autres. 1942. **Histoire Illustrée de la Littérature française**. Paris: Didier.
- Fragonard, Marie-Madeleine. 1981. **Précis d'Histoire de la Littérature française**. 3rd ed. Paris:
Didier.
- Guerdan, René. 1985. "Les tragédies de Corneille sont-elles des pièces politiques?." **Historia**
76, 462: 50-53.
- Guth, Paul. 1984. "Corneille Est-il Cornélien?." **Historia** 75, 450: 51-57.
- Rudler, Gustave. 1979. **Les Techniques de la Critique et de l'Histoire littéraire**. Paris: Ressources.
- Thoraval, Jean et autres. 1969. **Les Grandes Etapes de la Civilisation française**. Paris: Bordas.
- Horace (Corneille)**. 2009. Available: [http://fr.wikipedia.org/wiki/Armand_Jean_du_Plessis_de_](http://fr.wikipedia.org/wiki/Armand_Jean_du_Plessis_de_Richelieu)
Richelieu. (Accessed 9 March.2009).